

13 Φεβρουαρίου 2015

Εκκλησία και λαός, μια αδιάσπαστη σχέση

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#) / [Πεμπτουσία](#)· [Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Ομιλία του Αρχιεπισκόπου στη Ναυτιλιακή Λέσχη Πειραιώς.

Θα ήθελα να μοιραστώ μαζί σας ορισμένες σκέψεις, επάνω στο ερώτημα: με ποιό τρόπο η Εκκλησία «είναι δεμένη» στην ψυχή του Έλληνα με την Πολιτεία; Συχνά με ακούτε να αναφέρομαι στη σχέση Εκκλησίας και πολιτείας, να την

υπερασπίζομαι και μάλιστα να ζητώ από όλους να τη διατηρήσουμε σαν κεφάλαιο που δεν πρέπει να θιγεί. Έχει σημασία λοιπόν να δούμε σήμερα μαζί, τι πράγματι σημαίνει αυτή η σχέση και ποιά είναι η αξία της. Γιατί μαζί; Διότι σεις οι εφοπλιστές, ζώντας με το ένα πόδι στην Ελλάδα και με το άλλο πέρα από τα σύνορά της, είστε σε θέση να καταλάβετε τη σκληρή προβληματική γύρω από το θέμα αυτό, καλύτερα από πολλούς συμπατριώτες μας.

Σπεύδω να ξεκαθαρίσω ότι το θέμα δεν είναι ποιο άρθρο του Συντάγματος ορίζει τις σχέσεις, δεν είναι καν ποια νομική μορφή έχει ή πρέπει να έχει αυτή η σχέση. Δεν είναι ούτε οικονομικό. Δεν έχει να κάνει με την περιουσία της Εκκλησίας, ούτε βέβαια με τη δημοσιουπαλληλική ιδιότητα των κληρικών. Επικαλούμεθα αυτή τη σχέση ως ανεκτίμητη κληρονομιά, εκφράζοντας ένα ιστορικό δεδομένο και προτείνοντας έναν τρόπο επιβίωσης του γένους μας αύριο.

Επιτρέψτε μου να αναφερθώ, με λίγα λόγια, πρώτα σε αυτό που ονομάζω «ιστορικό δεδομένο».

Θα θυμόσαστε, βέβαια, ότι τα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη σχηματίστηκαν τους τελευταίους αιώνες, και αποτελούν ενώσεις πολλών και σε αρκετές περιπτώσεις εχθρικών μεταξύ τους φυλών. Η αντίληψη της ενότητας, του ενός και ενιαίου έθνους, εμφανίστηκε στα ευρωπαϊκά πράγματα μόλις στα χρόνια της Γαλλικής Επανάστασης, τον 18ο αιώνα. Και δεν είναι τυχαίο, βέβαια, ότι τον 19ο αιώνα, οι λόγιοι της Ευρώπης προσπαθούσαν να ορίσουν τι είναι έθνος. Ο Ρενάν στη Γαλλία εισηγήθηκε ότι το έθνος ορίζεται από τη γλώσσα κυρίως, από τη θρησκεία και την κοινή παράδοση επίσης. Ο Φίχτε στη Γερμανία, εμπνεόμενος από τον Γκαίτε, όρισε ως έθνος αυτούς που συναισθάνονται ότι έχουν μια συγκεκριμένη κλήση, μιά ιστορική αποστολή. Την έννοια της αποστολής, του προορισμού μέσα στην ιστορία, έθεσε και ο Μαντσίνι, ως βάση για τη συγκρότηση του έθνους των Ιταλών. Αυτά τα παραδείγματα είναι νομίζω αρκετά για να δείξουν την εντελώς διαφορετική εμπειρία που έχουμε οι Έλληνες. Ο Όμηρος μας διδάσκει από τα βάθη των αιώνων ότι είμαστε ένα και ενιαίο έθνος. Στις Ολυμπιάδες, τους Ολυμπιακούς αγώνες, μετείχαν μόνον μέλη του γένους των Ελλήνων. Βεβαίως υπήρχαν πόλεις κράτη, που συνήθως πολεμούσαν μεταξύ τους. Όμως, υπήρχε πλήρης συνείδηση ότι οι πόλεμοι αυτοί γίνονταν μεταξύ Ελλήνων. Για εμφύλιους πολέμους, για αδελφοκτόνους πολέμους μιλούν ο Πλάτων και ο Θουκυδίδης.

Την αντίληψη ότι οι Έλληνες αποτελούν ενιαίο έθνος, την ενίσχυσαν οι Ρωμαίοι. Τόσον οι αποφάσεις της Συγκλήτου όσο και τα κείμενα των λατίνων συγγραφέων μιλούν όλα για Graeci, για Έλληνες, ενώ ουδέποτε μίλησαν για ιταλικό έθνος.

Όπως γνωρίζετε, ο χριστιανισμός απευθύνθηκε σε όλα τα έθνη. Καλεί τους ανθρώπους, παιδιά του Θεού όλους, να έλθουν στην αγκαλιά του πατέρα τους. Είναι αλήθεια ότι οι χριστιανοί αρχικά ταύτιζαν το όνομα Έλληνας με το ειδωλολάτρης. Κατά έναν όμως τρόπο, μη επακριβώς ορισμένον, συνέχισαν να

δέχονται την ύπαρξη του έθνους των Ελλήνων. Ο Κλήμης Αλεξανδρεύς, ο επιφανέστερος ίσως εκκλησιαστικός συγγραφέας των πρώτων αιώνων, υποστήριξε ότι ο Θεός έδωσε στους Εβραίους τη Βίβλο και στους Έλληνες τη φιλοσοφία – και δεν εννοεί βέβαια, λέγοντας «Έλληνες» οποιονδήποτε ειδωλολάτρη!

Κατά τους μεσαιωνικούς χρόνους οι Έλληνες ονόμαζαν εαυτούς Ρωμαίους, όχι πλέον για να αποφύγουν την ταύτιση με τους ειδωλολάτρες, όσο για καθαρά πολιτικούς λόγους, για να κρατήσουν τον τίτλο της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Αυτό, όμως, δεν το δέχθηκαν ποτέ οι Δυτικοί, οι οποίοι δεν έπαυσαν να μας ονομάζουν Έλληνες. Άλλωστε, τα εναντίον της Ορθοδοξίας και της αυτοκρατορίας κείμενά των επιγράφονται «κατά Ελλήνων», τα δε επιχειρήματά των τα αντλούσαν κατά μεγάλο μέρος από αρχαία λατινικά ανθελληνικά κείμενα.

Δεν διεκόπη, λοιπόν, από τον χριστιανισμό η συναίσθηση των Ελλήνων ότι αποτελούν ένα έθνος, ούτε άλλωστε έπαψαν να αντιμετωπίζονται ως ιδιαίτερο έθνος από τους άλλους λαούς. Ενδιαφέρον είναι να δούμε τι τους έκανε να νιώθουν μέλη ενός έθνους.

Οι αρχαίοι, στα πρωτοϊστορικά χρόνια, χαρακτήριζαν ως ταυτοτικό στοιχείο τους την κοινή πίστη, τη θρησκεία. Πολλοί από αυτούς, προσέθεταν την καταγωγή, το «ομόν (δηλαδή κοινό) γένος», όπως το θέτει ήδη ο Όμηρος στην Ιλιάδα. Στους κλασικούς χρόνους εμφανίζεται ένα ακόμη στοιχείο: η παιδεία, δηλαδή η γλώσσα και η διδασχή – το τι εδιδάσκοντο, ποιά κείμενα και ποιές αρχές.

Στους Ελληνιστικούς και Ρωμαϊκούς χρόνους, θάλεγε κανείς ότι χάθηκαν τα ταυτοτικά στοιχεία των Ελλήνων: η γλώσσα μας μιλιόταν πιά σε όλη την οικουμένη, ενώ η θρησκεία είχε ξεπέσει και αναμιχθεί με ξένες δοξασίες και θεότητες. Είχε μείνει μόνον η παιδεία, κι αυτή όμως τραυματισμένη, αφού τα κείμενα έμεναν αλλά οι αρχές είχαν όλες σαρωθεί, το φρόνημα είχε ξεκουφωθεί.

Στην αρχή, ο χριστιανισμός φάνηκε σαν επιβουλή κατά του ελληνικού πνεύματος. Αυτή η αντίληψη επικράτησε στον ρωμαϊκό κόσμο, που ανέκαθεν ερμήνευε το ελληνικό πνεύμα ως τον ιδεολογικό μανδύα της ηθικής παρακμής – όπως δείχνει σύνολη η λατινική γραμματεία. Το χριστιανικό ήθος, φάνηκε σε αυτούς τους κύκλους που ήθελαν τα ήθη του Καλιγούλα και του Νέρωνα, ότι είναι εχθρός των Ελληνιζόντων. Αλλά βεβαίως δεν ήταν έτσι.

Οι Έλληνες χριστιανοί απολογητές, όπως ο Ιουστίνος και άλλοι, εξαιρέτως δε οι μεγάλοι Καπαδόκες Πατέρες της Εκκλησίας, δίδαξαν τον χριστιανισμό απορρίπτοντας τη νεκρή παγανιστική θρησκεία, κράτησαν όμως γλώσσα και ελληνική παιδεία ως θεμέλια της γνώσεως. Ένας από τους μεγαλύτερους Πατέρες της Εκκλησίας, ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός, έγραψε για τους μαθητές σύνοψη της Ορθοδόξου πίστεως αλλά και σύνοψη της διαλεκτικής λογικής, ακολουθώντας την αρχαιοελληνική μέθοδο που ήθελε να προηγείται η διδασκαλία της λογικής και να ακολουθεί η μεταφυσική.

Αυτή λοιπόν είναι η παράδοσή μας: είμαστε ένας λαός που ταυτοτικά του στοιχεία έχει την κοινή πίστη, την κοινή γλώσσα και την κοινή παιδεία. Κι αυτή παράδοση είναι αδιάσπαστη εδώ και περίπου τρεις χιλιάδες χρόνια. Δεν είναι γέννημα πολιτικών συγκρούσεων που συνέβησαν μόλις χθές.

Ας ρίξουμε μια ποιό προσεκτική ματιά στα θεμέλιά μας.

Η πίστη μας δεν είναι βέβαια αυτή που είχαν οι αρχαίοι. Ωστόσο, παραμένουμε μέσα στους αιώνες ένας λαός που δεν διχάσθηκε, δεν γνώρισε θρησκευτικές εμφύλιες συγκρούσεις και πολέμους, όπως συνέβη με τους άλλους ευρωπαϊκούς λαούς. Η μετάβαση από τον παγανισμό στον χριστιανισμό έγινε χωρίς διωγμούς των χριστιανών στην Ελλάδα εκτός μεμονωμένων περιπτώσεων, και η εγκαθίδρυση του χριστιανισμού ως επίσημης θρησκείας έγινε και πάλι χωρίς ιδιαίτερης σημασίας συγκρούσεις - μολονότι τέτοιου βάθους αναστατώσεις οδηγούν σε μεγάλες συγκρούσεις. Μοναδικό παράδειγμα στέκεται η σφαγή των παγανιστών στο στάδιο της Θεσσαλονίκης από τον Γότθο αυτοκράτορα Θεοδόσιο, σφαγή όμως την οποία κατεδίκασε εκείνη την ίδια ώρα η Εκκλησία.

Λέγουν πολλοί ότι ο χριστιανισμός κατεδάφισε τους αρχαίους ναούς. Λησμονούν ή ίσως αγνοούν οι κατήγοροι ότι τις εποχές εκείνες δεν υπήρχε η αντίληψη της μουσειακής αξίας ενός οικοδομήματος. Και οι παγανιστές κατέστρεφαν με άνεση ναούς των για να κτίσουν στη θέση τους νέους, χωρίς το αίσθημα ότι έτσι καταστρέφουν κάτι παλαιό που θα έπρεπε να διατηρηθεί ως πολιτιστική κληρονομιά. Η έννοια της κτιριακής πολιτισμικής κληρονομιάς εμφανίστηκε μόλις τον 19ο αιώνα.

Λέγουν ακόμη ότι ο χριστιανισμός απαγόρευσε τη λειτουργία των φιλοσοφικών σχολών της Αθήνας. Και σε αυτό το σημείο όμως πλανώνται ή παραπλανούν. Τις σχολές κατήργησε ο αυτοκράτωρ Ιουστινιανός. Δεν υπήρξε τέτοια απόφαση της Εκκλησίας, ούτε αίτημά της προς τον βασιλέα. Η Εκκλησία δεν αισθάνθηκε ποτέ απειλή από τη λειτουργία φιλοσοφικών σχολών. Και πως μπορούσε να έχει τέτοιον παράλογο φόβο, όταν οι Πατέρες ήσαν σπουδαγμένοι σ' αυτές τις σχολές;

Το ότι η Εκκλησία μας δεν είχε κανένα φόβο ή αντιπάθεια προς τη φιλοσοφία, αποδεικνύεται από το γεγονός ότι στα σχολεία που διατηρούσαν επιφανείς Επίσκοποι όπως ο Καισαρείας Αρέθας, και στα μεγάλα μοναστικά κέντρα, διδάσκονταν, αντιγράφονταν και διασώζονταν όλη η αρχαία μας γραμματεία. Αποδεικνύεται επίσης από το γεγονός ότι στην ιστορία μας δεν έχει υπάρξει περίπτωση παράδοσης βιβλίων σε πυρές. Ακόμη και τα βιβλία των αιρετικών, δεν κάηκαν ποτέ στον ελληνικό χώρο, ποτέ από Έλληνες χριστιανούς.

Η γλώσσα μας είναι η ίδια, και διασώθηκε χάρις στην Εκκλησία. Όταν ο χριστιανισμός έγινε επίσημη θρησκεία του ρωμαϊκού κράτους, επέβαλλε πλάϊ στη λατινική την παράλληλη χρήση της ελληνικής γλώσσας σε όλους τους νόμους και τις αποφάσεις του αυτοκράτορα. Και σε σχετικά μικρό διάστημα, η λατινική

αντικαταστάθηκε πλήρως από την ελληνική. Γιατί; Διότι η ελληνική ήταν η γλώσσα της Εκκλησίας - όχι μόνον των μορφωμένων αλλά όλων των πιστών.

Τη γλώσσα μας την υπερασπίσθηκε με πάθος η Εκκλησία μας και κατά την περίοδο της ξενικής κατοχής, δηλαδή στη Φραγκοκρατία και την Τουρκοκρατία. Δεν ήταν εύκολο ούτε νόμιμο πάντοτε αυτό. Επέτυχε όμως η Εκκλησία. Έφθασε ίσως σε ακρότητες, όταν επέμενε στη χρήση της αρχαίας αντί να δεχθεί αμέσως την λαλουμένη από τον λαό γλώσσα. Αλλά χωρίς αυτές τις ακρότητες, είναι αμφίβολο αν ο αδυσώπητος αγώνας διατήρησης της ελληνικής γλώσσας, που κράτησε περίπου έξι αιώνες, θα έφθανε στο σημείο να σταματήσει με τη γένεση του νεου ελληνικού κράτους. Είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν σήμερα θα μιλούσαμε ελληνικά μεταξύ μας, χωρίς τον σκληρό αγώνα της Εκκλησίας.

Η παιδεία, εξ άλλου, δεν υπήρξε ποτέ για τους Έλληνες μια απλή μάθηση. Πολύ πριν από μας, οι έφηβοι της Μέσης Ανατολής μπορούσαν αν ήθελαν να μάθουν να γράφουν και να μετρούν. Αλλά εδώ στην Ελλάδα ιδρύθηκε το πρώτο σχολείο στην ιστορία, εδώ τα παιδιά υποχρεώνονταν να πάνε στο σχολείο όχι μόνο για να αποκτήσουν κάποιες γνώσεις αλλά για να μορφωθούν. Εδώ στην Ελλάδα η παιδεία σήμαινε πάντοτε διαμόρφωση ψυχής.

Όταν η Εκκλησία σήμερα ζητά από τους πολιτικούς όλους να καταλάβουν τη σημασία που έχουν αυτά τα ζώπυρα του έθνους και να μη τα καταστρέφουν αντιγράφοντας ξένα πρότυπα χωρίς να μετρούν πολύ προσεκτικά τι και πως θα οικοδομήσουν εκεί που τώρα κατεδαφίζουν, αυτές τις πραγματικότητες θέλει να διασώσει.

Θα γινόταν ένα σπουδαίο βήμα προς τα εμπρός, αν όλοι συνειδητούσαμε ότι η Εκκλησία δεν χρειάζεται την Πολιτεία για να είναι αυτό που είναι.

Θα κάναμε ένα ακόμη σοβαρό βήμα αν καταλαβαίναμε ότι ανατρέποντας το ταυτοτικό στοιχείο των Ελλήνων (κοινή πίστη, κοινή γλώσσα, κοινή παιδεία), θα γίνουμε αμέσως έθνος με ημερομηνία λήξεως. Έχοντας απορρίψει με τόση ανεμελιά την ταυτότητά μας, αυτό που μας διακρίνει και μας συνέχει, πόσα χρόνια λέτε ότι θα επιζήσουμε; Πόσες γενεές θα επιβιώσουμε αν αποκτήσουμε μια Πολιτεία που παύει να στηρίζει πίστη, γλώσσα και παιδεία του έθνους; Η απάντηση έχει ήδη δοθεί, το πόσες γενεές θα επιβιώσουμε ως έθνος το βλέπετε αμέσως, αν ρίξετε μια ματιά στους Έλληνες της διασποράς, στους ομογενείς μας. Βλέπετε πολύ καλά ότι τρεις γενεές το πολύ κρατάει ο Έλληνας.

Μη κάνετε το λάθος να υποθέσετε πως άλλο να ζεις στην πατρίδα σου και άλλο στην ξενιτειά. Μη κάνετε το λάθος να νομίζετε ότι εμείς εδώ δεν θα έχουμε την ίδια μοίρα. Ξέρετε πολύ καλά ότι η Ελλάδα είναι ήδη μία μικρή επαρχία της Ευρώπης, ξέρετε ότι οι ικανοί Έλληνες θα μένουν στη λεγόμενη πατρίδα μόνον όσο αυτό τους συμφέρει επαγγελματικά.

Αυτά είναι ερωτήματα που θα έπρεπε να θέτει κάθε πολιτικός. Θα έπρεπε πριν

αποφασίσει τι μέτρα θα πάρει για την Εκκλησία και την παιδεία, να αναρωτιέται με ποιό τρόπο θα κρατήσει ακέραιη τη συνοχή του γένους. Θα έπρεπε να αναρωτιέται ποιές θα είναι οι συνέπειες αν στη θέση της Εκκλησίας βάλουμε μίαν Επιτροπή, αν στη θέση της γλώσσας βάλουμε ένα μέσο συνενόησης, αν στη θέση της παιδείας βάλουμε το know-how.

Ως Επίσκοπος θλίβομαι και προσεύχομαι, ως Έλληνας σας παρακαλώ να καταλάβετε εσείς προσωπικά ποιός είναι σήμερα ο αγώνας μας, για ποιό λόγο αναγκάζεται η Εκκλησία να παρεμβαίνει και να ζητά από τους πολιτικούς να κατανοήσουν τα διδάγματα της ιστορίας μας, να συνειδητοποιήσουν με ποιόν οίακα φθάσαμε ως εδώ, κρατώντας μέσα στη μικρή μας χούφτα ως μοναδική περιουσία, το να νιώθουμε τον Ελληνισμό δικό μας, αίμα των γονιών μας και χτύπο στο στήθος μας.

Πηγή: llazaros.blogspot.gr